

Fortidsbrug og følelser

Reenacteres fortidssimulationer og håndtering af 2. verdenskrig

Brædder, Anne

Published in:
TEMP - tidsskrift for historie

Publication date:
2018

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Brædder, A. (2018). Fortidsbrug og følelser: Reenacteres fortidssimulationer og håndtering af 2. verdenskrig. *TEMP - tidsskrift for historie*, 2018(16), 145-163. <https://tidsskrift.dk/temp/article/view/109166/158556>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

FORTIDSBRUG OG FØLELSER

REENACTERES FORTIDSSIMULATIONER OG HÅNDTERING AF 2. VERDENSKRIG

■ ANNE BRÆDDER

Så er man så ude til et offentligt træf, og man står ude ved bilen og venter på et værelse til at klæde om, ikke også? Så første gang man kommer ud: Man har støvler på, der larmer, og så hjelm på ... Det er en meget speciel oplevelse, for man ved jo, at man har sandsynligvis tre svastika på – bælte, bryst og blød hovedbeklædning. Og så tænker man jo meget på, hvad man gør.¹

Sådan beskrev Jens, hvordan han oplevede det første gang, han var klædt ud som tysk soldat ved en offentlig 2. verdenskrig-reenactmentevent. Med udtalelsen giver Jens udtryk for to interessante aspekter ved 2. verdenskrig-reenactment, som skal forfølges i denne artikel. For det første fremhæver han hagekorsene ved sin udklædning. De gør oplevelsen af at være klædt ud som tysk soldat til en "speciel oplevelse", kalder han det. Historikeren Bernard Eric Jensen, der beskæftiger sig med historiebevidsthed og fortidsbrug, har peget på, at mennesker kan knytte positive såvel som negative følelser til fortider.² Jens' oplevelse af at have hagekors på tre forskellige steder på kroppen har netop at gøre med, at fortider kan være følsomme i nutidige sammenhænge, og at 2. verdenskrig er en følsom fortid. Den er, hvad man med Jensens ord kan betegne som en vanskelig fortid,³ fordi mennesker især knytter særdeles negative følelser til denne fortid, der er uløseligt forbundet med folkedrabet Holocaust og den nazistiske og racistiske ideologi og førte politik. At 2. verdenskrig er og længe har været en konfliktfyldt og følsom erindring i dansk sammenhæng, er også påvist i anden forskning, der dog ikke har 2. verdenskrig-reenactment som fokus.⁴ Hagekorsene på Jens' påklædning er symbolet på 2. verdenskrig som den følelsesmæssigt vanskelige og ubekvemme fortid. Det andet aspekt i citatet, jeg vil henlede opmærksomheden på, er Jens' påpegning af, at hagekorsene har den disciplinerende effekt, at han tænker mere

1 Jens 5. juli 2014.

2 Jensen: 'Ondt i historien', 16.

3 Jensen: 'Ondt i historien', 15f.

4 *Besættelsestiden som kollektiv erindring* (1998) af Bryld og Warring indeholder flere eksempler op gennem det 20. århundrede, og senest viser Warring også i introduktionen til sin genudgivelse af *Tyskerpiger* (2017), hvor følsomt et emne kvinders romantiske og seksuelle relationer med tyske soldater under besættelsestiden var selv over 50 år efter krigens afslutning.

over, hvad han *gør*. Det tyder på, at der er en regulerende praksis på spil i den form for fortidsbrug, som 2. verdenskrig-reenactment er. Det regulerende skal til dels forstås i forhold til, at reenacterne har at gøre med en følsomt vanskelig fortid, som hagekorset symboliserer, og som dermed må håndteres på særlig vis – reenacterne gør ikke hvad som helst i deres omgang med krigen, kan man forstå på Jens' udtalelse. Men det regulerende skal også forstås i relation til magt. Erindring og fortidsbrug er forbundet med magt, fordi det handler om, hvad der skal huskes og hvordan, og hvad der skal nedtones eller helt glemmes. Derfor argumenterer Anette Warring, der ligesom Jensen er historiker med interesse for fortidsbrug og erindring, for, at fortidsbrugens indhold og form har "magtmæssige implikationer",⁵ og at analyser af fortidsbrug må medtage "den magtmæssige erindrings- og identitetspolitiske kontekst, en given historiebrug udspiller sig i".⁶

I USA blev 2. verdenskrig-reenactment allerede en populær hobby i 1970'erne,⁷ men det er en forholdsvis ny måde for 2. verdenskrig-entusiaster herhjemme at dyrke interessen for krigen på – og interessen er stigende. Gennem de seneste år er der skudt flere og flere offentlige 2. verdenskrigs-reenactmentevents op på museer rundtomkring i landet. For reenacterne er det et ønske om at nærme sig 2. verdenskrig, der driver deres engagement. Det handler om at "komme tættere på historien", som de ofte formulerer det.⁸ Der findes adskillelige reenactment-grupper, der portrætterer tyske, britiske, amerikanske og russiske soldater samt danske modstandsfolk og danske østfrontsfrivillige. Ud over at klæde sig ud som de forskellige krigsaktører til reenactmentevents indretter reenacterne militærlejre bestående af militærtelte magen til dem, der blev brugt i 1940'erne. Her er sovepladser med feltsenge og tæpper, og soveteltene er indrettet med feltmæssigt udstyr som fx petroleumslamper, feltflasker, koge- og spisegrej. Lejrkontoret består af skriveborde, stole, skrivemaskiner og stempler. I og omkring teltene er der et hav af tidstro genstande i stor og lille skala, fx landkort, tasker, våben, felt-spader, cigaretter, flag, cykler, motorcykler, jeeps og andre, endnu større køretøjer. Reenacternes fortidssimulationer består hovedsageligt i, at de bevæger sig rundt i og opholder sig i deres selvscenograferede militærlejre. Indimellem opfører de små teaterlignende sekvenser, hvor de fx laver skududvekslinger mellem tyske soldater og modstandsfolk eller allierede soldater, modstandsreenactere sprænger togskiner i luften med løst krudt, eller en general inspicerer en militærlejr. Reenactmentgrupperne er selvorganiserede, og afgør derfor internt, hvordan de vil simulere krigen – og dermed hvordan de håndterer og omgås fortiden. De fleste reenactere er 20-40-årige mænd, men nogle er yngre og ældre, og

5 Warring: 'Erindringsfællesskab og erindringspolitik som magtvilkår og magtmiddel', 35.

6 Warring: 'Ethiske udfordringer og dilemmaer i studier af fortidsbrug', 4.

7 Thompson: *War Games*, 45.

8 Kasper 26. april 2014; Lasse 6. juli 2014. Lign. eks. Martin 6. juli 2014; Jens 5. juli 2014; Anders 6. september 2014. For uddybning, se Brædder: *Kroppen – et medium til fortid*, 143ff.

i enkelte grupper er der også kvindelige reenactere. Nogle reenactmentgrupper mødes til interne arbejdsdage eller felttræf, men det meste 2. verdenskrig-reenactment foregår ved offentlige events, der er arrangeret af både statsanerkendte og frivilligt drevne museer.

Reenactmentforskningen siges typisk at have sit udspring i folkloristen Jay Andersons udgivelser i 1980'erne, mens den forskningsmæssige interesse for alvor har fået vind i sejlene efter årtusindeskiftet.⁹ Forskningen har især været optaget af at definere reenactment og at rette fokus mod spørgsmålet om autenticitet i levendegørelsen.¹⁰ Men reenactmentforskere har også peget på, at forskningen kan anskues som en del af den aktuelle affektive vending.¹¹ Det er dog blevet grebet empirisk eller deskriptivt an uden at relatere det til de for tiden voksende følelseteoretiske og følelshistoriske interesser. Det følelsesmæssige i reenactment er her blevet anskuet som en måde at føle (forstået som at mærke og opleve) fortiden på, og forskningen har typisk drejet sig om reenacteres særlige og momentvise oplevelser af at opleve fortiden særligt stærkt – ofte kaldet *magic moments*, *period rush* eller *touching time*.¹²

Selvom de 2. verdenskrig-reenactere, jeg har indsamlet empiri iblandt,¹³ også giver udtryk for at opleve lignende intense øjeblikke af at være i fortiden, er det ikke sådan, jeg arbejder med det følelsesmæssige i denne artikel. Jeg ønsker i stedet at sætte reenacteres omgang med en følelsesmæssigt vanskelig fortid i centrum, som den sker blandt dem, der portrætterer allierede soldater,

9 Se fx Anderson: 'Simulating everyday Life'; Anderson: *Time Machines*; Agnew: 'Introduction: What is Reenactment?'; Agnew: 'History's affective turn'; Agnew & Lamb (red.): *Criticism*; McCalman og Pickering (red.): *Historical Reenactment*; Jackson & Kidd: 'Performing Heritage'; Magelssen & Justice-Malloy: *Enacting History*; Daugbjerg m.fl.: 'Re-enacting the past'.

10 Agnew: 'Introduction: What is Reenactment?'; Auslander: 'Materializing Time'; Bruner: 'Abraham Lincoln'; Brædder m.fl.: 'Doing Pasts'; Crang: 'Magic Kingdom'; Daugbjerg m.fl.: 'Re-enacting the past'; Esmark & Nielsen: 'Autenticitet i praksis'; Gapps: 'Mobile Monuments'; de Groot: *Consuming History*; Handler & Saxton: 'Dyssimulation'; Hart: 'Authentic recreation'; Johnson: 'Performing Pasts'; Magelssen & Justice-Malloy: 'Enacting History'; McCalman & Pickering (red.): 'Historical Reenactment'; McCarthy: 'Living History'.

11 Agnew: 'History's affective turn'; McCalman og Pickering (red.): 'Historical Reenactment'.

12 F.eks. Handler og Saxton: 'Dyssimulation'; Schneider: *Performing Remains*; Daugbjerg: 'Patchworking the past'; Auslander: 'Materializing Time'.

13 Artiklens empiriske materiale består af observationer af og interviews med 2. verdenskrig-reenactere, der portrætterer allierede soldater, modstandsfolk og tyske Wehrmacht-soldater, foretaget i det danske 2. verdenskrig-miljø i 2014. Empirien er indsamlet på feltarbejde i forbindelse med tre offentlige reenactmentevents, hvor forskellige reenactmentgrupper deltager: Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum 23. og 24. maj 2014; 2. Verdenskrigs-træf på Hanstholm Museumscenter 4.-6. juli 2014; Garderhøj Klassiske Militærshow 6. september 2014. Desuden gør jeg brug af interviews foretaget ved Odingruppens interne arbejdsdag 26. april 2014 på Hjemmeværnsgården ved Karup. Aldersmæssigt er informanterne mellem 24 og 58 år og langt de fleste er mænd, eftersom der kun er få kvinder i 2. verdenskrig-reenactmentmiljøet. Alle informanterne er anonymiserede i artiklen. Tak til dem alle for venlig og velvillig deltagelse.

modstandsfolk og tyske Wehrmacht-soldater. Artiklen er dermed et bidrag til reenactmentforskningen, men i højere grad til erindrings- og historiebrugsfeltet og til dels også til det følelshistoriske felt, idet jeg forsøger at bringe de to sidstnævnte felter i diskussion med hinanden. Med udgangspunkt i følelseteoretiske begreber udviklet af kulturteoretikeren Sarah Ahmed og af sociologen Arlie Hochschild sigter jeg mod at sætte det følelsesmæssige i centrum og undersøge, hvordan 2. verdenskrig-reenactere simulerer og håndterer en fortid, der er et stærkt erindringsfællesskab om, og hvortil der knytter sig følelser.

KLISTREDE FØLELSER OG FØLELSESHÅNDTERING

Ifølge Ahmed er det interessante ved følelser ikke at betragte dem som psykologiske dispositioner, men snarere at se på, hvordan de fungerer og er virksomme – spørgehorisonten går i retning af, hvad følelser *gør*, fremfor hvad de *er*.¹⁴ For Ahmed betyder det fx, at man skal forstå følelser som "klistrende" ("sticky").¹⁵ De cirkulerer, men nogle klistrer sig til bestemte objekter og kroppe mere end til andre.¹⁶ Hun siger fx: "Feelings can get stuck to certain bodies in the very way we describe spaces, situations, dramas. And bodies get stuck depending on what feelings they get associated with".¹⁷ Hun ser følelsecirkulationer som bevægelser på akser: "[T]hey move sideways (through 'sticky' associations between signs, figures, and objects) as well as backward (repression always leaves its trace in the present – hence 'what sticks' is also bound up with the 'absent presence' of historicity)".¹⁸

Med det mener hun, at følelser altså glider mellem bestemte kroppe, tegn og objekter, fordi de henviser til associationer, som klistrer sig til dem. I forhold til fortidsbrug og følelser er det særligt brugbart at forstå følelsecirkulationer som noget, der peger bagud i tid. I den sammenhæng kan jeg bruge ideen om klistrende følelser til at se på, hvordan reenacterne giver udtryk for, at følelser klistrer sig til de fortidige kroppe, de imiterer, og tegn fra 2. verdenskrig, og hvad det betyder for deres håndtering af fortiden i deres reenactmentaktivitet. I denne del af artiklen gør jeg brug af mine interviews med reenactere i det omfang, de giver udtryk for følelsesmæssige klistretheder – det er altså både følelser, reenactere udtrykker at have (hvilke følelser der *er*), samt hvad de betyder for deres praksis (hvad følelserne *gør*).

Senere i artiklen inddrager jeg i højere grad mine observationer fra feltarbejdet – altså hvordan så jeg, at reenacterne levendegjorde og simulerede 2. verdenskrig? Hvad bestod deres fortidsbrug og fortidssimulationer mere konkret af? Det

14 Ahmed: 'Affective Economies', 119; Frederiksen: 'Styr dine følelser', 7.

15 Ahmed: 'Happy Objects', 29.

16 Danbolt m.fl.: 'Drejninger og dissonanser', 12.

17 Ahmed: 'Happy Objects', 39.

18 Ahmed: 'Affective Economies', 120.

hænger sammen med, at artiklens anden del fokuserer på reenacternes følelseshåndtering, som den viser sig som en kropslig praksis og gøren hos dem snarere end som artikulerede følelser. Flere forskere inden for affekt- og følelseteori og følelseshistorie argumenterer for at sætte kroppen i centrum for studiet af følelser, som følelseshistoriker Karen Vallgård har påpeget. Hun er selv bl.a. inspireret af begrebet følelsespraksisser, som følelseshistorikeren Monique Scheer har introduceret som en måde at forstå følelser på som praksisser, der udspringer fra den socialt strukturerede krop.¹⁹ Jeg læner mig i stedet op ad Hochschild, idet hun er optaget af, hvordan mennesker håndterer deres følelser, hvilket også kan forstås som en følelsespraksis. Man kan altså sige, at Hochschild ligeledes i højere grad er interesseret i, hvad følelser *gør*, fremfor hvad de *er*.

Hochschild argumenterer for, at følelser "can be and often is subject to acts of management. The individual often works on inducing or inhibiting feelings so as to render them "appropriate" to a situation".²⁰ Følelser håndteres altså i overensstemmelse med, hvad hun beskriver som latente regler og i sociale udvekslinger mellem individer.²¹ I sit videre arbejde har hun udviklet begrebet *emotional labor*, der lægger vægt på følelseshåndtering og -regulering i arbejdssammenhænge, og giver eksemplet med stewardessers smil: "This labor requires one to induce or suppress feeling in order to sustain the outward countenance that produces the proper state of mind in others".²² Reenacterne kan måske ikke siges at være på arbejde, men de ser dog sig selv som historieformidlere²³ og deres levendegørelse som en slags frivilligt arbejde i kulturens tjeneste. Mit fokus på deres følelseshåndtering af en vanskelig fortid skal ses som en følelsespraksis, de *gør*, så den sker på, hvad reenacterne formoder, er en passende måde over for både de andre reenactere, museumsinstitutionen og gæsterne ved reenactmenteventen. 2. verdenskrig er en nærværende fortid for mange mennesker. I familier lever generationsoverførte erindringer, og krigen formidles desuden i mange andre sammenhænge end ved reenactmentevents, f.eks. på film og tv (dokumentar såvel som fiktion), i udstillinger, i undervisning osv. Derfor skriver reenacternes formidling sig ind i en bred vifte af erindringer om 2. verdenskrig, og erindringskonteksten spiller altså en afgørende magtmæssig rolle for, hvordan reenacterne håndterer fortiden.

FØLELSESMÆSSIGT POLARISEREDE KROPPE

For langt de fleste 2. verdenskrig-reenactere gælder det, at de er med i én reenactmentgruppe, og at de i denne gruppe portrætterer én type aktører fra krigen: ty-

19 Vallgård: 'Følelseshistorie', 102ff.

20 Hochschild: 'Emotion Work', 551.

21 Hochschild: 'Emotion Work', 571f.

22 Hochschild: *The Managed Heart*, 20.

23 Jon 23. maj 2014. Lign. eks. David 26. april 2014; Jakob 6. juli 2014; Mads 6. september 2014.

For uddybning, se Brædder: 'Kroppen – et medium til fortid', 188ff.

pisk enten tyske, britiske eller amerikanske soldater eller danske modstandsfolk. I reenactmentmiljøet er der en tydeligt tilstedeværende følelsesmæssig polarisering mellem, om der klistrer sig positive eller negative følelser til de fortidige krigsaktørers kroppe fra 2. verdenskrig i kraft af deres historicitet.

Jeg mærkede tydeligt denne polarisering under mit feltarbejde, hvor stort set alle reenacterne, jeg var i kontakt med, i en eller anden forstand kom ind på det. "Vi er på den gode side", sagde f.eks. Jakob, der imiterer en engelsk soldat. I samme åndedrag kritiserede han dog, at kroppene er dikotomisk fastlåste i forhold til bestemte følelser, han selv med udsagnet abonnerede på, og tilføjede: "Englænderne slog jo også tyskere ihjel".²⁴ Det sort-hvide billede af krigens aktører i reenactmentmiljøet er sammenligneligt med billedet af aktørerne i et dansk erindringsfællesskab om besættelsestiden, hvor danskere og modstandsfolk stod over for tyskerne – begge som klart afgrænsede og homogene grupper. Tyskerne stod på "den anden side", ligesom de danske landsforrædere, fx de østfrontsfri-villige.²⁵

Reenactere, der portrætterer tyske soldater, forholder sig ligesom Jakob til denne følelsesmæssige polarisering og til, at det, som modstykke til at imitere allierede soldater, er en ømtålelig praksis at simulere tyskerne. Martin, der portrætterer en tysk Wehrmacht-soldat, sagde: "Englænderne kan gøre hvad som helst. Vi er nødt til at gå på tæer".²⁶ Og Anders fra samme gruppe sagde i stil med det: "[A]llierede er ikke noget problem. Men det tyske ...".²⁷

Det er interessant at fokusere på de følelsesmæssigt polariserede kroppe, fordi reenacternes valg af, hvilken type krigsaktør de portrætterer, kan ses som en måde at håndtere en følsom fortid på. At være på "den gode side" lader ikke til at være så følsomt ømtåleligt, besværligt eller vanskeligt, som det tilsyneladende er at "gå på tæer" i portrættingen af tyske soldater.²⁸ Det er derfor ikke 2. verdenskrig som helhed, der er en vanskelig fortid, men dele af den – det der er knyttet til "den anden side".

KRIGSHELTENE – LEVENDE STATUER

Flere af de reenactere, der imiterer enten modstandsfolk eller soldater fra de allierede styrker, udtrykte sig positivt om disse fortidige aktører. Faktisk betragter de det, at de simulerer dem i deres levendegørelse, som en måde at ære dem på. David, der imiterer en modstandsmand, betragtede sin levendegørelse som en måde at "hædre [...] de folk, som nu gjorde modstand, ikke? [...] [F]ordi de gjorde noget, synes vi. Altså landet var jo besat, der var jo nogen, der måtte tage

²⁴ Jakob 6. juli 2014.

²⁵ Bryld og Warring: *Besættelsestiden* 67.

²⁶ Martin 6. juli 2014.

²⁷ Anders 6. september 2014.

²⁸ Udtalelsen henviser formentlig til udtrykket "at gå på listefødder".

affære".²⁹ Den samme mindekultur er på spil blandt dem, der lægger krop til britiske og amerikanske soldater. Mette fremhævede, at hun forsøger at bære den engelske uniform "med ære".³⁰ Det samme gav Mads udtryk for. For ham handler det bare om at ære amerikanske soldater, som "ofrede sig". Han mener, at man bliver "nødt til at vise dem noget respekt".³¹ I et interview med Jon og Keld, der også imiterer amerikanske soldater, sagde de:

[Jon:] Og jeg har i hvert fald den indgangsvinkel, at jeg synes, vi skal ære de veteraner og dem, der døde dengang, der gav deres liv for vores frihed. [Keld:] [...] Man skal jo nok takke dem for, at vi ikke taler tysk eller russisk i dag. Altså groft sagt. [...] [Jon:] [D]e folk, som gav deres liv for det – dem bliver man ved med at huske. Det synes jeg – det er meget væsentligt.³²

Både Jon og Keld fremhævede også, at det at se så historisk korrekt ud som muligt og med mange detaljer også er en måde at ære de amerikanske 2. verdenskrigssoldater på. Som Keld sagde: "[V]i render ikke rundt og er fulde og bøvede og ureglementerede. Vi har uniformer, ligesom de havde på, ikke også? Vi går ikke på kompromis med det. Det kan man ikke tillade sig, fordi så gør du grin med dem, ik?".³³

Reenactmentforskeren Stephen Gapps betragter reenactere som *mobile monuments*, bl.a. fordi en reenacter, han stødte på under sit feltarbejde blandt den amerikanske borgerkrigs-reenactere, imiterede sin egen oldemor, der havde været med i krigen. I kraft af sit reenactmentengagement mindedes reenacteren oldemoren.³⁴ Under mit feltarbejde stødte jeg ikke på nogen reenactere, der imiterer fortidige personer fra deres familie. Det er fiktive personer, de spiller. Betegnelsen *mobile monuments* giver dog god mening til at beskrive den mindekultur, der er blandt 2. verdenskrig-reenacterne, der portrætterer allierede soldater og modstandsfolk, fordi monumenter ofte er statuer eller mindesmærker, der hylder en fortidig person eller en gruppe af mennesker – ligesom reenacterne gav udtryk for at gøre med deres simulationer af modstandsfolk og allierede soldater. De anser dem for at være handlekraftige og uselviske, fordi nogen "måtte tage affære", og de "ofrede sig" for at tage del i krigen for "vores frihed", som de udtrykte det i de ovenstående citater. De gør disse fortidige aktører til en slags levende statuer eller monumenter for at ære, hædre og mindes dem, fordi der klistrer sig positive følelser til disse fortidige kroppe.

29 David 26. april 2014.

30 Mette 5. juli 2014.

31 Mads 6. september 2014.

32 Jon og Keld 23. maj 2014.

33 Jon og Keld 23. maj 2014.

34 Gapps: 'Mobile Monuments', 395f og 406.

"VI GÅR JO FOR FANDEN MED HAGEKORSET"

Der er til gengæld ingen ærefuld mindekultur forbundet med at imitere tyske Wehrmacht-soldater blandt reenacterne. Til de fortidige tyske soldaters kroppe klistrer der sig ikke positive følelser for reenacterne. Eller hvad reenacterne mener om de tyske soldater, artikulerede de i hvert fald ikke over for mig under mit feltarbejde, modsat hvordan de knytter følelser til krigens heltefigurer. Til gengæld gav de indtryk af, at det er en mere ambivalent oplevelse at lægge krop til imitationer af tyske soldater end til allierede soldater og modstandsmænd.

Blandt reenacterne, der portrætterer tyske soldater, er der ligeledes et ønske om at se så historisk korrekt ud som muligt. Som vi så, kædede et par reenactere, der imiterer amerikanske soldater, idealet om den historisk korrekte repræsentation sammen med en måde at ære amerikanske 2. verdenskrigssoldater på. For Anders, der portrætterer tysk Wehrmacht-soldat, handler det ikke om at ære tyske 2. verdenskrigs-soldater ved at ligne dem. Han anså i stedet den historisk korrekte repræsentation som en særlig forpligtelse, reenactere, der imiterer tyske soldater, har:

[I]sær når det er sådan noget som det tyske, vi portrætterer. Vi har altså et hagekors på uniformen. Det er det mest forbryderiske regime i Europas historie nogensinde nærmest, altså. [...] Så kan man ikke bare tage og skide på den historiske korrekthed. [...] Hvis man ikke engang kan magte at ofre det, det kræver for at få det i det mindste historisk korrekt, sådan som det forekom og så ud, altså så er det fuldstændig ligegyldigt, så skal man bare lade være.³⁵

Det er ikke til at vide med sikkerhed, hvorfor Anders mener, at det er vigtigere at imitere tyske soldater så historisk korrekt som muligt fremfor andre fortidige aktører. Muligvis er det en måde at sikre sig på mod eventuelle beskyldninger om at glorificere tyske soldater eller prøve at gøre en pænere repræsentation af dem. Anders giver udtryk for, at "det tyske" og hagekorset er forpligtende. Ligesom Jens indledningsvist i artiklen fremhævede hagekorset, giver Anders udtryk for, at tegnet hagekorset er følelsesmæssigt ømtåleligt. Ingen af dem udtrykker, hvilke følelser der klistrer sig til det for dem, men man får fornemmelsen af, at hagekorset og "det tyske" er vanskeligt håndterbart i imitationerne.

Citaterne af Anders og Jens er dog også interessante, fordi de begge giver indtryk af, at det ikke er hverken umiddelbart eller neutralt for reenacterne at lægge krop til imitationerne af tyske soldater. At simulere tyske soldater er en ømtålelig og besværlig praksis for reenacterne, som ikke mindst lader sig skildre som modstykke til at simulere helterollerne fra krigen. Denne forskel skal forstås i den erindringsmæssige kontekst, deres reenactment udspiller sig i, hvor

³⁵ Anders 6. september 2014.

den magtfulde forståelsesramme om 2. verdenskrig består af en dikotomi mellem det gode mod det onde. I en dansk kontekst indeholder grundfortællingen om besættelsestiden f.eks. et opgør mellem "gode danskere" og "tyskere og danske landsforrædere".³⁶ Det gør det mere kompliceret for reenacterne at imitere de fortidige kroppe, der klistrer sig negative følelser til end til dem, der klistrer sig positive følelser til.

Der er altså forskel på den følelsesmæssige håndtering af 2. verdenskrig i reenactment, som er knyttet til, hvilken fortidig aktør der imiteres. For de reenactere, der tager det følelsesbetændte hagekors på deres egen krop, og imiterer den fortidige krop, der også klistrer sig negative følelser til, er det en ambivalent oplevelse. Anders talte også om det som "grænseoverskridende for nogle medlemmer [...] Sådan har jeg det nogle gange også selv, i hvert fald. Altså, man skal lige tænke over, hvad fanden det er, man har på uniformen".³⁷ Lasse, en anden fra Anders' reenactmentgruppe Regimentet, forklarede, at han skulle "overvinde" sig selv i begyndelsen.³⁸ Som vi så indledningsvist beskrev Jens det som "specielt". Og lidt senere fortsatte han:

"[M]en det bliver nemmere at gøre [det], kan man sige, at komme ud til publikum og sådan noget og bare gå rundt. Før så var man sådan: 'Ej, jeg bliver lige i lejren, fordi hvis nogen nu skulle sige noget'. Man bliver mere modig, og der er ikke nogen, der siger noget. [...] [Jeg] tænker tit på, at man måske på et tidspunkt glemmer, at man går rundt med ørnene, øh... og det skal man altid huske på".³⁹

"Ørnene", som Jens nævner, henviser til den tyske Rigsørn, der med fødderne holder en krans, der indrammer hagekorset. At man altid skal huske på, når man går rundt med det tegn, vidner igen om, at det opleves som ømtåleligt at bære, og også at man ikke bør glemme det følelsesmæssigt vanskelige eller neutralisere det.

Det er særligt ømtåleligt at spille tysk soldat, fordi reenacterne tager tyske uniformer og det stærke symbol hagekorset "på kroppen". Der klistrer sig negative følelser både til de fortidige kroppe og til tegnet – og reenacterne lægger deres egne kroppe til disse. Det er værd at bemærke, at reenacterne netop formulerer det sådan, at de har "tyske uniformer og [...] hagekors på" eller "ifører sig tyske uniformer",⁴⁰ uagtet om de selv simulerer tyske soldater, eller om de omtaler andre reenacteres imitation af tyske soldater. Det formuleres f.eks. ikke som, at de spiller eller leger tyskere, er klædt ud som tyske soldater, eller hvad man ellers kunne forestille sig. Det udpensles sprogligt, at kroppen klædes ud,

36 Bryld og Warring: *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, 64.

37 Anders 6. september 2014.

38 Lasse 6. juli 2014.

39 Jens 5. juli 2014.

40 Jon 23. maj 2014. Lign. eks. Jakob 6. juli 2014; Anders 6. september 2014; Gunnar 4. juli 2014. Lign. eks. Lasse 6. juli 2014.

så den ligner de følelsesmæssigt problematiske fortidige kroppe, og at den nutidige krop påføres det ubekvemme tegn på 2. verdenskrig, hagekorset, hvortil der klistrer sig negative følelser. Det er det, der ligger i Jens' udsagn, som jeg indledte artiklen med: "Man har sandsynligvis tre svastika på – bælte, bryst og blød hovedbeklædning",⁴¹ og i Anders' citat: "Vi har altså et hagekors på uniformen".⁴² Eller som en tredje reenacter fra samme gruppe, Martin, pointerede: "[V]i går jo for fanden med hagekorset".⁴³

VALG AF FORTIDIG AKTØR SOM FØLELSESHÅNDTERING

Flere reenactere, der imiterer soldater fra de allierede styrker, udtrykte, at de ikke har lyst til at portrættere tyske soldater. Det kan forstås som et udtryk for, at deres måde at håndtere det følelsesmæssigt vanskelige ved 2. verdenskrig på er at distancere sig fra de fortidige tegn og kroppe, der tilknytter sig negative følelser, og i stedet portrættere de fortidige aktører, der tilknytter sig positive følelser, og som de mener skal æres. Det peger på, at ikke alt ved 2. verdenskrig er en vanskelig fortid, men blot "det onde" i den erindringsmæssige dikotomiske forståelsesramme.

Astrid, der imiterer en engelsk kvindelig soldat i gruppen Tommies, sagde f.eks.: "Jeg tror ikke, jeg ville kunne lide at være tysker". Jeg kunne ikke få hende til at uddybe sit udsagn yderligere. Hun svarede blot: "Jamen, det tror jeg bare ikke".⁴⁴ Leo fra samme gruppe mente heller ikke, at det behøvede større argumentation, da han gav udtryk for det samme: "Der er et eller andet forkert der [...] Forkert postnummer",⁴⁵ var hans respons. "[V]i [kan] jo ikke lave det uden tyskerne [...] [Men] altså, personligt kunne jeg aldrig ...",⁴⁶ udtrykte Keld, der spiller amerikansk soldat, det. Alle tre eksempler understreger det polariserede billede af, hvordan reenacterne forholder sig til krigens aktører som i overensstemmelse med en øvrig erindringsmæssig kontekst og forståelsesramme om 2. verdenskrig, og at det har betydning for, hvordan det opleves at imitere krigsaktørerne – nogle vil de gerne imitere, og andre vil de ikke. Deres valg af, hvilke aktører fra krigen de vil og ikke vil imitere, kan aflæses som følelshåndteringer. Den distancering, Astrid, Leo og Keld giver udtryk for, er en handling og en følelshåndtering af det vanskelige ved 2. verdenskrig. De vil ikke imitere de fortidige kroppe, der knytter sig negative og ubekvemme følelser til. Skurkenes kroppe med de følelsesbetændte og symbolsk belastede hagekors vil de ikke lægge deres egne kroppe til. Det vil de reenactere, der imiterer tyske Wehrmacht-soldater til gen-

41 Jens 5. juli 2014.

42 Anders 6. september 2014.

43 Martin 6. juli 2014.

44 Astrid 5. juli 2014.

45 Leo 6. juli 2014.

46 Keld 23. maj 2014.

gæld gerne, og i det følgende skal vi derfor se nærmere på, hvordan de håndterer at have at gøre med en vanskelig fortid i deres levendegørelse.

FORTIDSSIMULATIONER AF ET FREDELIGT LEJRLIV BAG FRONTLINJEN SOM FØLESESHÅNDTERING

Ved den første reenactmentevent, hvor jeg mødte reenactmengruppen Regimentet, der imiterer tyske soldater i Danmark i 1942-43, havde reenacterne sat tre grønne, mindre overnatningstelte op, to større sandfarvede telte med borde, skrivemaskiner, stempler og andet kontorgrej i, der skulle vise et lejrkontor, og desuden havde de sat et stort sandfarvet telt op uden sidestykker, hvor der stod et langbord og en masse stole omkring. De havde også en camouflagemålet bil med militærappakning på taget med som en del af deres scenografi. Ved den anden reenactmentevent havde de ikke et lejrkontor og heller ikke de mindre overnatningstelte. I stedet havde de et enkelt lejrtelt med en briks, et bord og grej bestående af rygsæk, feltgrej, våben osv. og et stort gråligt militært telthospital med et stort rødt kors på teltdugen stående med behandlingsbrikse, vandspande og felthospitalsgrej. Imellem lejrteltet og felthospitalsteltet stod et bord med skamler omkring. De havde den samme militærbil med oppakning som ved første reenactmentevent med stående forskellige steder i forbindelse med deres scenografi. Ved den tredje reenactmentevent, hvor jeg observerede Regimentets levendegørelse, havde de indrettet et militærkontor. Lejrkontoret bestod af borde, stole, skrivemaskiner, papirer, stempler og andet kontorgrej.⁴⁷

Ved alle tre reenactmentevents bestod reenacternes fortidssimulationer af at levendegøre disse scenografier, dvs. at der typisk sad eller stod et par soldater i lejrkontoret eller lige uden for kontorteltet, en enkelt soldat eller et par stykker stod vagt ved lejren, og stod derfor rank og spejdede. En kvindelig reenacter imiterede en feltsygeplejerske, der nussede omkring i felthospitalet, og indimellem havde hun følgeskab af en mandlig feltlæge i kittel. I det store telt uden sidestykker sad de omkring det lange bord i deres soldateruniformer, og socialiserede under den første event. Under den anden event sad de på jorden eller omkring et mindre bord på skamler og spillede kort og socialiserede. Indimellem pudsede en enkelt af dem støvler eller våben.⁴⁸

Af teaterlignende sekvenser, hvor reenacterne i en kort periode lavede en mindre performance, bestod en sekvens under den ene reenactmentevent af, at en general inspicerede den tyske lejr for at se, om den så ordentlig ud. I den forbindelse gik generalen ind i teltene og ude omkring i den øvrige scenografi, mens

47 Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum 23-24. maj 2014; 2. Verdenskrig-træf på Hanstholm Museumscenter 4.-6. juli 2014; Garderhøj Klassiske Militærshow 6. september 2014.

48 Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum 23.-24. maj 2014; 2. Verdenskrigs-træf på Hanstholm Museumscenter 4.-6. juli 2014; Garderhøj Klassiske Militærshow 6. september 2014.

soldaterne stod ret og gjorde honnør for ham, da han ankom og gik igen. Ved en anden reenactmentevent øvede reenacterne eksercits, gik rundt nogle stykker ad gangen og patruljerede i området, og nogle bar, hvad der skulle forestille en begravelseskiste, gennem lejren med et stort nazistisk flag liggende oven på kisten, mens de øvrige soldater stod i stilhed og betragtede optøget gennem lejren. Ved denne event havde Silkeborg Bunkermuseum, der afholdt eventen, desuden arrangeret, at der hver halve time skulle foregå en eller anden form for optræden for publikum. I den forbindelse var Regimentet indblandet i at lave skududvekslinger i et skov- og buskadslygnende område mod reenactere, der henholdsvis portrætterede modstandsfolk og britiske soldater. Eventen i Silkeborg sluttede desuden af med, at tyske soldater måtte marchere ud af området for at illustrere hjemmarchen til Tyskland, da krigen sluttede i 1945.⁴⁹

Som det gennemgående fremgår i artiklen, imiteres kun aktive krigsaktører i 2. verdenskrig-reenactment. Krigsofre og civile er ikke en del af levendegørelsen, kun soldater af forskellige nationaliteter og modstandsfolk, men konfrontationer eller endsige kontakt mellem disse grupper hører til sjældenhederne. Det var i stedet imitationer af soldater, der stod vagt, gjorde eksercits, stod ret for overordnede, pudsede våben og støvler, lavede kontorarbejde i felten, socialiserede og spillede kort med soldaterkammerater, røg cigaretter, patruljerede eller gik rundt i området, gjorde klar til at modtage tilskadekomne soldater eller tog afsked med omkomne kammerater. Det er mest af alt soldater, der venter på krig eller holder fri fra krig, tænkte jeg, da jeg gjorde mine observationer. Reenacterne kaldte det derimod "hverdag".⁵⁰ Jens forklarede, hvad de simulerer i deres levendegørelse ved at spørge sig selv: "Hvad laver den tyske soldat, ikke også? Hvad laver han, når han ikke står vagt? Når han ikke er ude at træne, ikke også? Når tiden bare skal gå? Så spiller han kort, pudser sine støvler, renser sit gevær. Holder øje med, om der kommer en befalingsmand, han skal give agt for, osv." Senere i interviewet kom han med et eksempel på, at de sidder i skyttegrave, og

[s]teger noget bacon ikke også. Koger noget suppe eller ryger noget pibe. Roder lidt med maskingeværet. Et eller andet. Fordi man skal jo være i skyttegrav [...] [T]iden må gå med et eller andet. Det kan være, man lapper et hul eller noget. [...] [D]et er jo soldaterliv: at du skal have tiden til at gå, ik? Så må du jo finde på noget. [...] Spille kort, ryge en pibe, ordne nogle andre ting. Skrive et brev. Modtage et brev.⁵¹

Mest af alt simulerer reenacterne et fredeligt lejrliv bag frontlinjen – eller ventende i en skyttegrav, som Jens beskrev det, hvor tiden går med at lave mad, sy,

49 Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum 23.-24. maj 2014; 2. Verdenskrigs-træf på Hanstholm Museumscenter 4.-6. juli 2014.

50 F.eks. Leo 6. juli 2014; Lasse 6. juli 2014.

51 Jens 5. juli 2014.

ryge og skrive breve. Deres konkrete fortidssimulationer af, at de slår "tiden" ihjel fremfor at slå "mennesker" ihjel, eller at de "venter på" krig fremfor at "være i" krig, er en måde at håndtere og neutralisere det følelsesmæssigt vanskelige ved 2. verdenskrig på. Reenacternes imitationer af tyske soldater må ses i relation til den erindringsmæssige kontekst om tyskerne under 2. verdenskrig. I grundfortællingen om besættelsestiden er fjenden i høj grad karakteriseret ved "tyskeres voldelige og brutale handlinger".⁵² Dikotomien mellem helte og skurke gør sig gældende i 2. verdenskrig-reenactment som i erindringsfællesskabet om krigen, som vi så det i det ovenstående, men i reenacternes imitationer af tyske soldater udfordrer de det dominerende erindringsfællesskab. Fjenden ved 2. verdenskrigs-reenactmenteventene er fredelig og afventende, kommer til skade eller dør, laver kontorarbejde, socialiserer, holder fri og hygger sig med sine soldaterkammerater. Reenacternes praksis, når de håndterer det vanskelige ved fortiden – de tyske soldater med hagekorsene – er altså at skildre et stik modsat billede end det typiske, fordi ved reenactmenteventene gøres fjenden ikke brutal, voldelig og ond.

FØLSOMME BEVÆGELSER

Ahmed argumenterer som nævnt for, at der klistrer sig følelser til kroppe, tegn og objekter. Bevægelser og gestik er også en del af kroppen, og jeg vil derfor udvide ideen om klistrede følelser til, at følelser også klistrer sig til kroppens bevægelser. F.eks. er det mit bud, at der for flere af reenacterne, der imiterer soldater, klistrer sig positive følelser til at marchere og til at lave eksercits, for de gør det hyppigt ved reenactmentevents, og de øver indimellem, før en reenactmentevent er åben for publikum, og de lader til at gå op i det. Om det sagde Jens også: "[N]år der er 20 mand, der marcherer i takt, ikke også, så lyder det af noget, det lyder rigtig godt [...] Det er sådan en dejlig følelse – vi er jo faktisk en enhed, som går i takt".⁵³ At marchere er en typisk og generel krigsreference, der knytter sig til mange forskellige krige og tider – ikke specielt 2. verdenskrig. Det samme gælder at gøre honnør ved at tage den strakte hånd op til tindingen. Jeg så reenactere, der simulerer amerikanske soldater, gøre honnør – til hinanden, til publikum, til mig og til det amerikanske flag i det, der skulle forestille en amerikansk militærlejr.

Bevægelsen at gøre den tyske hilsen ved at heile er til gengæld tæt knyttet specifikt til 2. verdenskrig. Og ligesom hagekorset er symbolet på nazisme, er at heile det også. Under mit feltarbejde så jeg dog aldrig nogen reenactere, der heilede. Jeg spurgte Anders, om de heiler i Regimentet, når de afholder deres interne arrangementer, hvor der ikke er andre til stede end medlemmerne af gruppen. Jeg fik det svar fra Anders, at det var "fuldstændigt bandlyst". Og han fortsatte: "[J]eg tror heller ikke, der er nogen [andre reenactere], der gør det [...] Og altså, det er

⁵² Bryld og Warring: *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, 67.

⁵³ Jens 5. juli 2014.

jo klart, det kan man ikke. Det går simpelthen ikke. Og man gør det heller ikke for sjov, det gør man bare ikke”.⁵⁴ Det peger på, at der klistrer sig for problematiske følelser til den bevægelse at heile, til at den gøres i offentlige reenactmentssammenhænge og ifølge Anders’ udsagn også ved interne reenactmentarrangementer. Den praksis er bortcensureret – eller reguleret til det yderste i hochschildsk forstand. Det at heile er formentlig den stærkeste kropslige markør for 2. verdenskrig, men det er for følelsesbetændt en praksis at gøre. Som Anders sagde, så gør man det heller ”ikke for sjov, det gør man bare ikke”.

Til gengæld observerede jeg under noget af mit feltarbejde en anden håndstilling, reenacterne i Regimentet gør i deres imitationer af tyske soldater. Når de står i geled eller laver eksercits, øver de sig i at indtage en bestemt håndstilling: De(n) frie hånd/hænderne placeres nede langs siden/siderne af kroppen i en særlig håndstilling, hvor den/de ved knoerne laver et lille knæk, så hånden/hænderne ikke er lige udstrakt(e), men bukker lidt. Jeg havde observeret gruppen en aften inden en større reenactmentevent, hvor de øvede eksercits. Jeg ville ikke have lagt mærke til den lille kropslige detalje med den knækkede håndstilling, hvis ikke det var, fordi en af reenacterne bagefter begejstret fortalte en af sine kammerater i gruppen, at han havde set et billede af sig selv fra et andet reenactmentarrangement, hvor hans hånd var i den stilling, selvom han ikke havde tænkt over at gøre det. Hans begejstring bundede tilsyneladende i, at de tyske soldater under krigen overindlærte denne håndstilling og gjorde det pr. automatik – ligesom han havde gjort, da billedet blev taget. Det mest interessante i denne sammenhæng er imidlertid, at det er en kropslig bevægelse, som reenacterne i Regimentet forbinder med de tyske soldater under 2. verdenskrig, der ikke er problematisk eller for følelsesbetændt at gøre som f.eks. det at heile, og at de derfor øver sig i at gøre den.

Sammenligner man de to bevægelser med hænderne, som de tyske soldater tilsyneladende gjorde under 2. verdenskrig, er det tydeligt at se, at til nogle bevægelser klistrer der sig så problematiske og ømtålelige følelser i dag, at det sætter grænser for reenacternes kropslige praksisser og deres håndtering af 2. verdenskrig i deres fortidssimulationer. At undgå at heile er en måde at neutralisere det ubekvemme og vanskelige – her forstået som nazismen – ved 2. verdenskrig på. Lige såvel som at tyske soldater imiteres som fredelige soldater, hvor nazismens symbol hagekorset nok bæres som en del af uniformen, men hvor den nazistiske hilsen såvel som kontakt med ofre og civile, krigsforbrydelser og krigshandlinger er bortregulerede i håndteringen af fortiden.

54 Anders 6. september 2014.

FORTIDSBRUG OG FØLELSER

– FAGLIG UDVEKSLING MELLEML FORSKNINGSFELTER

Mens man både kan tale om, at der i disse år er en følelsesvending inden for historievitenskaben og en affektiv vending inden for andre kulturstudier,⁵⁵ er forskning i forholdet mellem følelser og fortidsbrug tilsyneladende faldet ned mellem de to stole. Den hidtidige forskning har bidraget med viden om, hvordan følelser er virksomme både i nutidige og fortidige sammenhænge, mens det er yderst begrænset med forskning, der sætter fokus på, hvordan mennesker knytter følelser til fortid i samtiden, og hvordan det har indvirkning på de erindrings- og historiebrugspraksisser, der gøres. Set fra mit perspektiv kan både det følelsesmæssige og det erindringsmæssige forskningsfelt drage nytte af en større faglig udveksling.

Med inspiration fra det følelseteoretiske forskningsfelt har jeg sat kroppen i centrum for analysen af reenacternes følelses- og fortidsbrugspraksisser. Det har vist sig, at 2. verdenskrig-reenacternes håndtering af en følsom fortid sker på flere forskellige måder og på flere niveauer. Både helt overordnet hvad angår hvilke fortidige aktører, de vælger at lægge krop til, og hvilke dele af krigen de vælger kropsligt at simulere, og helt ned til hvilke bevægelser de gør med deres kroppe. Spørgsmålet om, hvordan de omgås fortid i deres levendegørelse, kan dog ikke udelukkende forstås ud fra et følelsesperspektiv og med fokus på, hvordan følelser er virksomme og regulerende og dermed har betydning for deres håndtering af fortid. Reenacternes omgang med fortid reguleres også af den erindringsmæssige kontekst, som deres reenactmentaktivitet udspiller sig i. Den store fortælling om kampen mellem det gode og det onde har betydning for, hvilke krigsaktører de vælger at imitere, hvordan det opleves at gå rundt til en reenactmentevent som enten helt eller skurk, og hvad de vælger at gøre i deres fortidssimulationer. Ligeledes har den erindringsmæssige kontekst betydning for forskerens empiriindsamling. Den er for mit vedkommende primært foregået ved offentlige reenactmentevents med en museumsinstitution, gæster, de øvrige reenactmentgrupper og mig som tilskuere og ikke ved private reenactmentarrangementer, som nogle af grupperne afholder. Derfor må det forventes, at reenacterne overvejer, hvordan de udfører deres simulationer af en følsom fortid, så den i deres øjne er passende i situationen – sådan som Hochschild netop forklarer, at mennesker håndterer deres følelser. Artiklen svarer ikke på, hvad reenacterne føler for 2. verdenskrig, men hvordan de håndterer at have med en følsom fortid at gøre. Der skal heller ikke herske nogen tvivl om, at min empiri indsamlet som interviews blandt reenacterne har sin begrænsning. For eksempel udtrykte reenacterne, der imiterer modstandsfolk og allierede soldater, både deres motiver for at portrættere netop disse fortidige aktører og følelser for dem, mens det ikke var muligt

55 Vallgård: 'Affekt, følelser og rum', 175f.

for mig at få reenacterne, der portrætterer tyske soldater til at udfolde noget om dette i nævneværdig grad. Denne væsentlige empiriske forskel hænger ligeledes sammen med den dikotomiske erindringskonkstekst om 2. verdenskrig, som også indebærer en kraftig afstandtagen til nazismen og det onde. Det nærmeste, jeg kommer en forklaring på, hvori det attraktive består for reenacterne, der portrætterer tyske soldater, handler nok netop om det følelsesmæssigt ambivalente og "grænseoverskridende", som en af dem kaldte det.

Det kan undre, at så lidt forskning har beskæftiget sig med fortidsbrug og følelser, idet det synes som en oplagt kombination, da den form for fortidsbrug, erindringsforskere i stor stil interesserer sig, for netop er fortider, der er knyttet stærke politiske, identitetsmæssige, værdimæssige og følelsesmæssige interesser af enten positiv eller negativ karakter til (f.eks. krige og nationsopbygning). Erindrings- og historiebrugsforskere har dog ikke tradition for at gå i dybden med, hvordan brug af fortid er forbundet med følelser, og hvilken betydning følelser har for menneskers fortidsbrug. Som sådan kan man sige, at erindrings- og historiebrugsfeltet egentlig cirkulerer omkring det emotionelle, men at der i forskningen reflekteres meget lidt over, hvad følelser er, og hvordan de fungerer. Her kan begreber fra både det følelseshistoriske og følelseteoretiske felt tilbyde greb til at undersøge betydningen af det følelsesmæssige i forskellige former for fortidsbrug.

Omvendt kan man også pege på nogle produktive perspektiver fra erindrings- og historiebrugsforskningen, som studier af nutidige og fortidige følelsespraksisser kan drage nytte af. For det første kan man sige, at følelseshistorikere er optagede af at undersøge, hvordan følelser har været og (måske) har virket anderledes i fortiden end i nutiden, og at affektforskning inden for forskellige kulturstudier er optagede af, hvordan følelser er virksomme i en nutidig sammenhæng. Der opereres altså med et skel mellem fortid og nutid, hvorimod erindrings- og historiebrugsforskningen sætter sammenhængen mellem tider i centrum og derved påpeger, at følelser kobler forskellige tidsligheder – uden dog at have tematiseret dette forhold. For det andet vil jeg pege på, at magt spiller en vigtig rolle i erindrings- og historiebrugsforskningen, idet feltet især er optaget af, hvilke fortællinger om fortid der er dominerende socialt og kulturelt i samfund. Det har betydning for, hvordan både kollektive og individuelle erindringspraksisser sker i relation til dominerende narrativer om fortid. Ligesom erindringer ikke blot er noget, der foreligger, men forhandles og dermed er relateret til magt, kan det samme siges om følelsespraksisser. Hvis magtperspektivet og forholdet mellem tidslighed, magt og følelser tillægges betydning i følelsesforskning, kan det være med til at forklare, hvorfor og hvordan følelsespraksisser i stil med erindringspraksisser sker og fungerer både kollektivt og individuelt. På linje med Vallgård, der i en af dette tidsskrifts tidligere udgivelser har argumenteret for det perspek-

tivrige i "historiske afsøgninger af relationen mellem følelser/affekt og rum",⁵⁶ argumenterer jeg derfor for det udbytterige i at udvide den følelseshistoriske spørgehorisont til ikke blot at studere følelser i forskellige tider, men også at afsøge relationen mellem følelser og tid og til at medtage magt som perspektiv, når følelser studeres, hvad enten det er i fortid eller nutid.

LITTERATUR

- Agnew, Vanessa: 'Introduction. What is Reenactment?', *Criticism*, 46 (3), 2004, 327-339.
- Agnew, Vanessa: 'History's affective turn: Historical reenactment and its works in the present', *Rethinking History: The Journal of Theory and Practice*, 11 (3), 2007, 299-312.
- Agnew, Vanessa og Lamb, Jonathan (red.): *Settler and Creole Reenactment*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009.
- Ahmed, Sarah: 'Affective Economies'. *Social Text*, 22 (2), 2004, 117-139.
- Ahmed, Sarah: 'Happy Objects'. I: Melissa Gregg og Gregory J. Seigworth (red.): *The Affect Theory Reader*. Duke University Press, 2010, 29-51.
- Anderson, Jay. 'Simulating Everyday Life in Living Museums'. *American Quarterly*, 34 (3), 1982, 290-306.
- Anderson, Jay: *Time Machines. The World of Living History*. Nashville: The American Association for State and Local History, 1984.
- Auslander, Mark: 'Materializing Time in Traumatic "Living History" Reenactments'. *Signs and Society*, 1 (1), 2013, 161-183.
- Bruner, Edward M: 'Abraham Lincoln as Authentic Reproduction: A Critique of Postmodernism'. *American Anthropologist*, 96 (2), 1994, 397-415.
- Bryld, Claus og Warring, Anette: *Besættelsestiden som kollektiv erindring*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 1998.
- Brædder, Anne: *Kroppen – et medium til fortid. Fortid som nærværende i 2.verdenskrigs-reenactment og levendegørelse på frilandsmuseer*. Upubliceret ph.d.-afhandling, 2016.
- Brædder, Anne, m.fl.: 'Doing Pasts. Authenticity from the Reenactors' Perspective'. *Rethinking History: The Journal of Theory and Practice*, 21 (2), 2017, 171-192.
- Crang, Mike: 'Magic Kingdom or a Quixotic Quest for Authenticity'. *Annals of Tourism Research*, 23 (2), 1996, 415-431.
- Danbolt, Mathias m.fl.: 'Drejninger og dissonanser. En samtale om affekt'. *Kvinder, køn og forskning*, 3-4, 2013, 9-18.
- Daugbjerg, Mads: 'Patchworking the past: materiality, touch and assembling of 'experience' in American Civil War re-enactment'. *International Journal of Heritage Studies*, 20 (7-8), 2014, 724-741.
- Daugbjerg, Mads, m.fl.: 'Re-enacting the past: vivifying heritage again'. *International Journal of Heritage Studies*, 20 (7-8), 2014, 681-687.
- Esmark, Kim og Nielsen, Carsten Tage: 'Autenticitet i praksis – fortidsbrug i feltet for Middelalderreenactment'. I Tove Kruse og Anette Warring (red.): *Fortider tur retur. Reenactment og historiebrug*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 15-42.
- Frederiksen, Mons Bissenbakker: 'Styr dine følelser! En affektiv vending'. *Varia*, 9, 2012, 4-18.
- Gapps, Stephen: 'Mobile monuments: A view of historical reenactment and authenticity from inside the costume cupboard of history'. *Rethinking History: The Journal of Theory and Practice*, 13 (3), 2009, 395-409.
- de Groot, Jerome: *Consuming History. Historians and heritage in contemporary popular culture*. New York: Routledge, 2009.

56 Vallgård: 'Affekt, følelser og rum': 176.

- Handler, Richard og Saxton, William: 'Dyssimulation: Reflexivity, Narrative, and the Quest for Authenticity in 'Living History', *Cultural Anthropology*, 3 (3), 1988, 242-260.
- Hart, Lain: 'Authentic recreation: living history and leisure', *Museum and Society*, 5 (2), 2007, 103-124.
- Hochschild, Arlie Russell: 'Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure'. *American Journal of Sociology*, 85 (3), 1979, 551-575.
- Hochschild, Arlie Russell: *The Managed Heart. Commercialization of Human Feeling*. University of California Press, 2012 [1983].
- Jackson, Anthony og Kidd, Jenny: *Performing Heritage. Research, practice and Innovation in museum theatre and live interpretation*. Manchester: Manchester University Press, 2011.
- Jensen, Bernard Eric. 'Ondt i historien. Mellem erindring og glemsel', Bjørg Seland (red.): *Den vanskelige historie. Agderseminaret 2011*. Cappelen Damm, 2012, 15-30.
- Johnson, Katherine M.: 'Performing Pasts for Present Purposes: Reenactment as Embodied, Performative History', I David Dean m.fl. (red.): *History, Memory, Performance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015, 36-52.
- Magelssen, Scott og Justice-Mallo, Rhona (red.): *Enacting History*. Tuscaloosa: The University of Alabama, 2011.
- McCalman, Ian og Pickering, Paul A. (red.): *Historical Reenactment. From Realism to the Affective Turn*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.
- McCarthy, Patrick: 'Living History as the 'Real Thing': A Comparative Analysis of the Modern Mountain Man Rendezvous, Renaissance Fairs and Civil War Reenactments'. *ETC.: A review of General Semantics*, 71 (2), 2014, 106-123.
- Schneider, Rebecca: *Performing Remains. Art and war in times of theatrical reenactment*. New York: Routledge, 2011.
- Thompson, Jenny: *War Games. Inside the World of Twentieth-Century War Reenactors*. Washington: Smithsonian Books, 2010 [2004].
- Vallgård, Karen: 'Følelseshistorie – teoretiske brudflader og udfordringer'. *Kulturstudier*, 2, 2013, 87-113.
- Vallgård, Karen: 'Affekt, følelser og rum – historiefaglige perspektiver'. *TEMP* 5 (10), 2015, 175-183.
- Warring, Anette: 'Erindringsfællesskab og erindringspolitik som magtvilkår og Magtmiddel'. I Peter Munk Christiansen og Lise Tøgeby (red.): *På sporet af magten*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2004, 33-45.
- Warring, Anette: *Tyskerpiger. Under besættelse og retsopgør*. Gyldendal, 2017a.
- Warring, Anette: *Etiske udfordringer og dilemmaer i studier af fortidsbrug*. Upubliceret paper, 2017b.

Interviews

- Anders er med i gruppen Regimentet. Interviewet 6. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm; 6. september 2014 til Garderhøj Klassiske Militærshow på Garderhøjfortet.
- Astrid er med i gruppen Tommies. Interviewet 5. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.
- David er med i gruppen Odingruppen. Interviewet 26. april 2014 til intern arbejdsdag på Hjemmeværnsgården ved Karup.
- Gunnar er med i gruppen Odingruppen og Fronthistorisk Forening. Interviewet 26. april 2014 til intern arbejdsdag på Hjemmeværnsgården ved Karup; 4. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.
- Jakob er med i gruppen Tommies. Interviewet 6. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.
- Jens er med i gruppen Regimentet. Interviewet 5. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.
- Jon er med i gruppen WW2reenactment. Interviewet 23. maj 2014 til Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum.

Kasper er med i gruppen Odingruppen. Interviewet 26. april 2014 til intern arbejdsdag på Hjemmeværnsgården ved Karup.

Keld er med i gruppen WW2reenactment. Interviewet 23. maj 2014 til Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum.

Lasse er med i gruppen Regimentet. Interviewet 6. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.

Leo er med i gruppen Tommies. Interviewet 6. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.

Mads er med i gruppen Yanks. Interviewet 6. september 2014 til Garderhøj Klassiske Militærshow på Garderhøjfortet.

Martin er med i gruppen Regimentet. Interviewet 6. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.

Mette er med i gruppen Tommies. Interviewet 5. juli 2014 til 2. verdenskrigstræf på Museumscenter Hanstholm.

Observationer

Bunker by Night på Silkeborg Bunkermuseum 23.-24. maj 2014.

2. verdenskrigstræf på Hanstholm Museumscenter 4.-6. juli 2014.

Garderhøj Klassiske Militærshow 6. september 2014.

ANNE BRÆDDER

PH.D.

VIDENSKABELIG ASSISTENT PÅ AARHUS UNIVERSITET

EKSTERN LEKTOR PÅ ROSKILDE UNIVERSITET

ANNEBRAEDDER@GMAIL.COM

ABSTRACT(UK)

Anne Brædder: Memory and emotions: Reenactors' simulations and managements of World War II

The article examines the relation between memory and emotions. Employing Sarah Ahmed's ideas on 'sticky feelings' and Arlie Hochschild's 'emotional labour' it is analysed how WWII reenactors portraying German, British and American soldiers and Danish resisters simulate and handle a past connected with feelings as well as a powerful collective memory. The empirical material consists of interviews with reenactors and observations done at public WWII reenactment events in Denmark. The body is in focus of the analysis of the reenactors' emotional and memory practices. The reenactors' choice of war actors they embody, what parts of the war they bodily simulate and what embodied movements they do are analysed as emotion management of WWII so they are done in accordance with what the reenactors presume are appropriate to the other reenactors, the museums hosting the reenactment events and the guests at the events. The reenactors' engagement with WWII must be understood taking both emotions and the memory context the reenactment activity is played out in into account. Thus, the author argues for a greater exchange between memory studies and history of emotions where the relation between power, time, emotions and memory are examined.